

עין טובה – על היזק ראייה

א. פתיחה

בתחילת מסכת בבא בתרא, מופיע מונח ייחודי למסכת זו: היזק ראייה. במאמר זה נבדוק את מהות המושג, תוך שימוש בכלי ניתוח מגוונים. דין היזק ראייה שונה מדיני נזקים אחרים, וכבר עמדו על כך הראשונים. כמה ראשונים ניסו לאפיין את היזק ראייה מתוך הפסוק בתורה המשמש לו מקור, שהובא בהמשך המסכת.¹ בעקבות דבריהם, נעסוק בפסוקי התורה הנוגעים לעניין ובמשמעותם.

לאחר סוגיית היזק ראייה בתחילת המסכת, מובאת סוגיה שעוסקת בבית הכנסת ובבית המקדש. הסוגיה 'מתגלגלת' מדין מסוים בדיני הכותל הבא להפריד בין חצרות. סוגיה כזו מאתגרת את הלומד. האם ישנו קשר בינה לבין היזק ראייה? אנו נטען שסוגיית האגדה מציגה בפנינו פן נוסף בהבנת המושג.

ב. היזק ראייה – ככל הנזקים?

היזק ראייה המופיע במשנה הראשונה במסכת, נוצר במצב בו כל אחד משני שכנים יכול לראות את המתרחש בחצרו או בביתו של חברו. השימוש במילה 'היזק', נראה כמשייך את היזק ראייה לדיני נזקים. שיוך זה בעייתי משתי סיבות. הראשונה מהותית: בנזק רגיל נפגע ממונו של הניזק וכתוצאה מכך צריך המזיק לפצות את הניזק, ואילו בהיזק ראייה לא מתמעט ממונו של הניזק. לכל היותר מתמעטת יכולתו להשתמש בנכסיו, בשל ההיחשפות לעיני הזולת, ואין זה ברור שמיעוט כזה נקרא היזק. הבעיה השניה היא הופעתו של היזק ראייה במסכת בבא בתרא. רוב דיני הנזקים מופיעים במסכת בבא קמא. אם היזק ראייה כלול בדיני נזיקין, מדוע אין הוא מופיע במסכת זו?

מסתבר אם כן, שהיזק ראייה אינו היזק רגיל. הבדל יסודי בין נזק רגיל לבין היזק ראייה הוא שהמזיק בהיזק ראייה משתמש בחצר שלו שימוש רגיל ואגב כך הוא רואה את המתרחש אצל שכנו. בדיני שכנים, נוצרת מערכת של איזונים בין זכותו של אדם בנחלתו לבין הנזק ששימושו גורם לחצר חברו.² דוגמא לדבר היא הדין המתברר בסוגיית היזק ראייה: המזיק את חברו בהיזק ראייה אינו צריך לפצותו על הנזק שהתרחש בעבר כבדיני נזיקין, אלא חל עליו חיוב לבנות כותל

¹ ראו להלן, פרק ד.

² ראו: שו"ת הרא"ש, כלל קח, י.

כדי למנוע את נזקו בעתיד.³ היזק ראייה כלול בדיני נזקי שכנים ולא בדיני הנזקים הרגילים, ולכן הוא מופיע במסכת בבא בתרא.

ג. היזק משום צניעות – ממון או איסור?

השוני בין דיני נזק רגיל לבין היזק ראייה, מעלה מספר שאלות. בנזקי ממון נוצר חוב בין המזיק לניזק, וככל חוב, יכול הניזק למחול עליו. הראשונים התלבטו האם גם חיוב בניית הכותל בין שכנים למניעת היזק ראייה ניתן למחילה?

המשנה קבעה כלל ביחס לטיב הכותל המונע היזק ראייה: 'הכל כמנהג המדינה'. הראשונים התלבטו האם אפשר לבנות כותל שהוא פחות מ'מנהג המדינה' המוזכר במשנה? הרשב"א פוסק, שאפשר שיהיה מקום שבו ינהגו לבנות כתלים דקים מהכתלים המוזכרים במשנה. מאידך, הוא קובע שאין אפשרות לקיים מנהג שלא להקפיד כלל על היזק ראייה:

אם נהגו שלא להקפיד כלל על היזק ראייה שעל הבתים וחרצות, מנהג בטעות הוא ואינו מנהג. שאין מחולה ההקפדה אלא בממונות, שאדם רשאי ליתן את שלו או לזוק בכסו. אבל אינו רשאי לפרוק גדרן של ישראל ושלא לנהוג בצניעות,⁴ (וב) גורם להסתלק שכניה מלישראל הוא.⁵

הרמ"ה⁶ נימק את הדין בלשון אחרת:

חצר לא מהני בה מנהג למפטריה אלא אפילו מקום שנהגו שלא לגדור מחייבין אותו, **דאיסורא** נמי איכא.⁷

לדבריו, בהיזק ראייה ישנו צד איסור ואין מנהג המקום מועיל לפטור ממנו. מעין זה יש לפרש גם את דברי הרשב"א. השימוש במושג 'איסור' מלמד שיש בהיזק ראייה צד שאינו שייך לדיני ממון, אלא לחלק אחר בהלכה היהודית: לדיני איסור. מבחינה זו ראויים דיני היזק ראייה להיכתב בחלק יורה דעה של השולחן ערוך, ולא בחלק חושן משפט. אפשר אם כן, שיסודו של היזק ראייה אינו מיעוט ממון או מיעוט זכות ממונית, אלא יסוד איסורי. אף אם נפרש שהיסוד האיסורי רק מצטרף לממוני, הוא גורם להבדל משמעותי בין היזק ראייה לבין שאר נזקים.

ד. מה טובו אהליך

כפי שראינו, הרמ"ה והרשב"א הוסיפו ממד איסורי לדין היזק ראייה. כמקור לדבריהם, הם מצטטים סוגיה מהמשך המסכת (ס ע"א). על המשנה האומרת: "לא יפתח אדם לחצר השותפין

³ ראו רש"י בבא בתרא, ב ע"ב, ד"ה פלוגתא. אפילו בנזקי שכנים הניתנים למדידה, כנזקי מים, שרשי עצים וכיו"ב, אין זה מובן מאליו שהמזיק יצטרך לשלם לניזק. עיינו: **פתחי חושן**, הלכות נזיקין, יג, מד.

⁴ השו"ת **חידושי הרמב"ן**, בבא בתרא, נט ע"א, ד"ה וכן הא דתנן.

⁵ **שו"ת הרשב"א** ב, רסח.

⁶ **הערת העורך**: רבי מאיר הלוי אבולעפיה, בן המאה ה-12 וה-13, חי בספרד הנוצרית והיה בן דורו המבוגר של הרמב"ן. חיבר פירוש על התלמוד, ששרד ממנו והודפס בשם **יד רמ"ה**, רק על מסכתות: גיטין, קידושין, בבא בתרא וסנהדרין.

⁷ **יד רמ"ה**, בבא בתרא, פרק א, סימן כה.

פתח כנגד פתח וחלון כנגד חלון; היה קטן – לא יעשנו גדול, אחד – לא יעשנו שנים”⁸, אומרת הגמרא:

מנהני מילי? אמר רבי יוחנן, דאמר קרא: ‘וישא בלעם את עיניו וירא את ישראל שוכן לשבטיו’ (במדבר כד, ב). מה ראה? ראה שאין פתחי אהליהם מכוונים זה לזה, אמר: ראויין הללו שתשרה עליהם שכניה.⁹

בלעם שיבח את ישראל על שהם נוהגים בצניעות בין אהליהם ואין פתחיהן מכוונים זה לזה. מכאן למדו חז”ל הלכה, שאין לפתוח פתח כנגד פתח. היזק ראייה בין שני בתים חמור מהיזק שבין שתי חצרות, שהרי ברור שבתוך הבית נעשים דברים שבצניעות יותר מאשר בחצר.¹⁰ האם גם דין כותל שבין חצרות בתחילת המסכת יסודו בצניעות, כמו הדין של פתח כנגד פתח ביחס לבתים?

אפשר שזו היתה התלבטות הסוגיה בתחילת המסכת אם היזק ראייה נחשב היזק או לא. הרמ”ה והרשב”א מפרשים, שלדעת הסובר היזק ראייה שמיה היזק, הרי הוא כהיזק בין בתים יסודו בצניעותם של ישראל.

אלא שיש לשאול, מדוע הגמרא הביאה את המקור לדין היזק ראייה בפרק השלישי, על אף שדין היזק ראייה מופיע כבר בפרק הראשון? אפשר לענות על כך שתי תשובות: א. היזק ראייה בין בתים המופיע בפרק השלישי חמור מהיזק ראייה בין חצרות המופיע בפרק הראשון.¹¹ ב. הפסוק המובא כמקור מדברי בלעם, עוסק בראייה בין בתים ולא בין חצרות.

מכל מקום יש לשאול, האם הגמרא ציפתה לכך שהלומד את הפרק הראשון יביא ממרחק לחמו, ויכיר את המקור המובא רק בפרק השלישי? מדוע לא טרחה הגמרא והזכירה את המקור כבר בפרק הראשון? כדי להשיב על כך, נעסוק ברצף לשונית לכאורה, שהובאה בסוגיה הראשונה.

ה. מחצת העדה

הגמרא התלבטה בפירוש המלה ‘מחיצה’ המופיעה במשנה הראשונה: “השותפין שרצו לעשות מחיצה בחצר, בונים את הכותל באמצע”.¹² הפירושים השונים למילה מחיצה מעידים על שוני בדין היזק ראייה. הפירוש הראשון בגמרא למילה מחיצה הוא כותל. הגמרא הוכיחה פירוש זה מהביטוי ‘מחיצת הכרם’ המופיע בתוספתא כלאים. לפי פירוש זה, שני השותפים רצו לבנות כותל כדי למנוע היזק ראייה. משמע שאם לא רצו לבנות כותל אינם חייבים בכך. מכאן מוכח שהיזק ראייה לאו שמיה היזק. האפשרות השניה שמועלית בגמרא היא ש’מחיצה’ פירושה פלוגתא, כלומר חלוקה. לפי אפשרות זו, הרצון לחלק את החצר יוצר חובה לבנות כותל משום היזק ראייה. מכאן שהיזק ראייה שמיה היזק, משום שלאחר שהסכימו לחלק ביניהם את החצר השכנים חייבים לבנות כותל ואין הדבר תלוי ברצונם.

⁸ משנה בבא בתרא, ג, ז.

⁹ בבא בתרא ס ע”א.

¹⁰ בבא בתרא ב ע”ב: היוקא דבית שאני, והמפרשים שם.

¹¹ במסגרת זו לא נעסוק בשאלה מדוע המשנה הביאה קודם את דין היזק ראייה שבין חצרות ורק בפרק שלישי את דין היזק ראייה שבין בתים. שאלה זו נוגעת לסדרה של המסכת ואינה מעניינה של מאמר זה.

¹² משנה בבא בתרא, א, א.

הגמרא מביאה ראייה לפירושה השני, מפסוק שמופיע בתיאור השלל במלחמת מדין: "וַתְּהִי מִחֲצַת הָעֶדָה...".¹³ ה'מחצה' המתוארת בפסוק היא מחצית השלל במלחמת מדין. אלא שראיית הגמרא נראית תמוהה. האם 'מחיצה' שבמשנה לקוחה מ'מִחְצַת'? לכאורה לא. שורש המלה המקראית 'מחצת' הוא חצ"ה, בעוד שורשה של 'מחיצה' שבמשנה הוא חצ"צ. אפשר להוסיף ולשאול, מפני מה נבחר דווקא פסוק זה ולא פסוקים אחרים מפרשת חלוקת שלל מדין, המזכירים את המלה 'מחצית'?¹⁴ מה גרם אפוא לסוגיה להידחק ולהביא דווקא פסוק זה? כשהגמרא מביאה ראייה מפסוק הנראית דחוקה, הפתרון לדוחק מצוי על פי רוב בעמידה על ההקשר שהפסוק מופיע בו. אף כאן עלינו לברוק האם ההקשר בו מופיע הפסוק שהובא בסוגיה – חלוקת שלל המדיינים – קשור לדין היזק ראייה. ניתן להצביע על מספר קשרים כאלה. למשל, חלוקת שלל מלחמה בין הלוחמים לבין הנשארם מאחור אינה מובנת מאליה. הלוחמים יכולים לטעון בחוזק יד, שהשלל כולו מגיע להם. שיתוף העם שלא נמנה עם שורות הלוחמים בשלל, מבטא תפיסה של אחדות בין הלוחמים לבין העם. הלוחמים היו שליחי העם ושליחי ה' לנקום במדיינים. באופן פרדוקסאלי, על אף שאנו עוסקים בחלוקה, חלוקה שלל המלחמה בין כל חלקי העם מבטאת דווקא אחדות.¹⁵ בדומה לכך בחצר, מטרת חלוקת החצר המופיעה במשנה היא ביטול שותפות. מטרת ביטול השותפות היא יצירת מצב שבו אין השותפים לשעבר צריכים להמשיך להתחשב זה בזה. אף על פי כן, יחסי שכנות יוצרים אחריות בין שכנים, אחריות שאינה מסתלקת עם החלוקה. כלומר, ישנו ממד מאחד בין שכנים שאינו מסתלק עם ההפרדה. אפשר אפוא לטעון, שחלוקת השלל במדין משקפת עקרונות המתבטאים גם בחלוקת חצר.¹⁶

ו. רמז נוסף לבלעם

נציע כאן הסבר נוסף להבאת 'מחצת העדה' מתוך ראיית הפסוק בהקשר רחב יותר. כשמוכא פסוק כראייה בסוגיה, אנו נוטים לחפש את הראייה בפסוק עצמו, או בהקשר הקרוב לו. ברצוני לטעון שהבאת הפסוק עשויה להוות מעין קישור לפרשה כולה. ראינו לעיל שהסוגיה בהמשך המסכת מצטטת את דברי בלעם כמקור לדין היזק ראייה בין בתים. כפי שניווכח, הבאת פסוק ממלחמת מדין היא רמז מטרים, הקושר את היזק ראייה לפרשת בלעם. לאחר שבלעם ניסה לקלל את ישראל והדבר לא עלה בידו, התורה מספרת, לכאורה ללא קשר לבלעם, שהעם החל לזנות עם בנות מדין. הקב"ה העניש את ישראל, וציווה לנקום במדיינים. עם ישראל יצא למלחמה במדיינים שעל תוצאותיה מספרת התורה:

וְאֵת מַלְכֵי מִדְיָן עַל חֲלָלֵיהֶם אֶת אֹיֵי וְאֵת רְגָם וְאֵת צוּר וְאֵת חוּר וְאֵת רַבֵּעַ
תַּמְשֵׁת מַלְכֵי מִדְיָן וְאֵת בַּלְעָם בֶּן בְּעוֹר הַרְגוּ בְּחֶרֶב.¹⁷

¹³ במדבר לא, מג.

¹⁴ במדבר פרק לא, פסוקים: כט, ל, לו, מב, מז.

¹⁵ אולי לכן נבחרה 'מחצת העדה' ולא פסוקים אחרים שם. העדה נראית כמייצגת את העם.

¹⁶ השווה לדבריו של הרב שמעון קליין, בתוך: **השכנים ומה שביניהם**, הוצאת בית מדרש רעוא, ירושלים, עמ' 53-

52.

¹⁷ במדבר לא, ח.

הריגת בלעם מופיעה יחד עם הריגת מלכי מדין. מהו הקשר בין בלעם הארמי לבין מלכי מדין? התשובה רמוזה בפסוק ומפורשת בחז"ל. כאשר משה כועס על מפקדי המלחמה שהחזיו נשים מדייניות, הוא אומר:

הַן הָנָה הָיוּ לְכָנִי יִשְׂרָאֵל בְּדַבְרֵי בַלְעָם לְמַסָּר מֵעַל בְּה' עַל דְּבַר פְּעוֹר וְתַהֲיִי הַמַּגְפָּה בְּעֵדַת ה'.¹⁸

משה קושר את הזנות עם המדייניות ל'דבר בלעם'. חז"ל פירשו:

מה היה דבר בלעם? אמר להם: אפילו אתם מכניסים כל המונות שבעולם אין אתם יכולים להם... אלא בואו ואני נותן לכם עצה מה תעשו: אלהיהם של אלו שונא זימה הוא, העמידו להם נשיכם ובנותיכם לזימה והם שטופים בזימה ואלהיהם שולט בהם.¹⁹

בלעם הוא שהשיא עצה למדיינים לשלוח את בנותיהם כדי להזנות את ישראל. הוא נשאר בארץ המדיינים כדי לייעץ להם, ושם מצאווהו בני ישראל והרגוהו בשל עצתו.²⁰ בנות מדין החטיאו את ישראל גם בעבודה זרה.²¹ שמירת צניעות היא אפוא גם שמירה על ייחוד: ייחודה של כל משפחה, וייחודו של עם ישראל כנגד הגויים.

פרשת בנות מדין הצריכה את ישראל לטהר את מחניהם. הדבר בא לידי ביטוי גם בחלוקת השלל, שנעשתה רק לאחר שטוהר מטומאת הגויים. הכלים הוגעלו ונטהרו במקוה,²² והנשים שגרמו לישראל לפרוץ את גבולם נהרגו.²³

ציטטנו קודם את הגמרא שמפרשת את הפסוק "מֵה טֹבוֹ אֶהְלִיךָ יַעֲקֹב"²⁴ – "ראוין הללו שתשרה עליהם שכניה", בגלל צניעותם של ישראל.²⁵ מניין נובע הפירוש המשבח את ישראל על צניעותם? הגמרא שהוזכרה לעיל, דייקה זאת מהפסוק "וירא את ישראל שוכן לשבטיו",²⁶ אך אפשר להוסיף על דברי הגמרא, שההבנה של חז"ל את שבחו של בלעם: "מה טובו אהליך יעקב" כמתייחס לצניעות בין שכנים, היא תוצאה של הקשר למעשה בנות מדין. על משקל דברי רבי יוחנן: "מברכתו של אותו רשע אתה למד מה היה בלבבו",²⁷ נוכל אף אנו לומר: מעצתו של אותו רשע למדיינים, אנו למדים מה משמעות ברכתו. בלעם ניסה לפגוע כמה שראה בו את יסוד כוחם של ישראל.

הקישור של המחיצה בחצר ל'מחצת העדה', נועד אפוא לקשור את דין היזק ראייה לפרשת בלעם וחטא בנות מדין. כפי שראינו, גם המחיצה בין חצרות מטהרת את המחנה.²⁸ הביטוי

¹⁸ שם, טז.

¹⁹ ספרי במדבר, פסקא קנז. וראו בתלמודים בסנהדרין, פרק חלק (ירושלמי פ"י ה"ב, בבלי קו"ע"א), המפרטים את עצתו של בלעם שבוזעה ע"י המדיינים.

²⁰ עיינו ברמב"ן בפירושו לתורה (במדבר כה, א), שפירש ש'דבר בלעם' מתייחס לניסיונו לקלל. כשניסיון זה לא עלה יפה, ניסו המדיינים לחבור לישראל. ישראל הרגוהו על רצונו לקלל, ולא על עצתו למדין.

²¹ במדבר כה, ב-ה.

²² שם לא, כב-כג. וראו עבודה זרה עה ע"ב, שלמדו מהמילים "במי נדה" שבפסוק כג, שהכלים הללו הוצרכו, נוסף על הגעלה, גם טבילה במקוה של ארבעים סאה.

²³ שם, יז-יח.

²⁴ שם כד, ה.

²⁵ כדברי רשב"ם (בבא בתרא ס ע"א, ד"ה אמר ראוין הללו כו'): "מדכתיב התם 'מה טובו אהליך' קדייק".

²⁶ במדבר כד, ב.

²⁷ סנהדרין קה ע"ב.

²⁸ גם בחלוקת הממון ישנו צד של טהרה, כשאדם יודע שהחלוקה נעשתה כראוי ואין ממונו מצוי ביד אחר.

'מחצת העדה' נבחר מבין כל ההופעות של המלה 'מחצית' בחלוקת השלל,²⁹ משום שהוא היחיד הקושר את חלוקת השלל ל'עדה'. לא נוכל במסגרת מאמר זה לדון במדויק במשמעות המילה עדה. רק נציין שהיא באה במשמעות התכנסות ואסיפה.³⁰ המחיצה מגדירה אפוא את תכונת ה'עדה', הגדר הפנימית שומרת על 'גדרן של ישראל', זו שנפרצה בגלל עצת בלעם. כאמור, כבר בלעם הבין שכוחם של ישראל בא להם בזכות צניעות אוהליהם. נתברר לנו, שאמנם המקור העיקרי לדין היזק ראייה הובא בפרק השלישי, אך כבר בסוגיה הראשונה בתחילת המסכת מופיע רמז למקור זה. הלומד המיומן אמור לדעת שהבאת פסוק, ובפרט כשהראייה הנובעת ממנו דחוקה, לא נועדה רק לראייה לשונית. פעמים שהיא משמשת קישור לפרשה רחבה, שבה תימצא המשמעות המבוקשת. הבאת 'מחצת העדה' כראיה למשמעות המילה מחיצה, נועדה לקשור את היזק ראייה בחצר לדברי בלעם המזכירים בהמשך המסכת.

ז. עיני בלעם

נושא העריות במעשה ישראל ובנות מדין, אינו היחיד שגרם לחז"ל לפרש את דברי בלעם על היזק ראייה. סיבה נוספת היא הקשר החזק בין הראייה לבין פרשת בלעם. לא נוכל במסגרת זו לפרוש את כל הפרטים הקשורים לנושא, אך נזכיר כאן את מקצתם:

1. בלעם התפאר בכך ש"מַחֲזֶה שְׂדֵי יִחְזֶה".³¹ המעשה באתונו של בלעם שראתה את מלאך ה' בעוד בלעם לא ראה,³² לועג לאמירה זו של בלעם.
 2. כל מקום שממנו בלעם היה אמור לקלל את ישראל הוא מקום שממנו ניתן לראותם.³³ בלעם הוצרך להסתייע בעיניו כדי שקללתו תזיק. מקומה של הראייה רמוז גם בפסוק: "לֹא הִבִּיט אֶן בְּיַעֲקֹב וְלֹא רָאָה עֶמֶל בְּיִשְׂרָאֵל".³⁴ בלעם הדגיש לא את העובדה שאין רע בישראל, אלא שלא ניתן לראותו. מכאן דברי המדרש: "וישא בלעם את עיניו. כשראה שלא היה יכול לקללם, ביקש להזיקם בעין רעה".³⁵
- נמצא, שבלעם ביקש להזיק את ישראל לא רק בפיו אלא גם בעיניו. הזכרנו לעיל שבלעם הצטרף למדיינים ויעץ להם להכשיל את ישראל בזנות, וזו הסיבה לפרשנות של חז"ל את שבחו "מה טובו אוהליך יעקב" על צניעות ישראל. הבנת תפקיד הראייה אצל בלעם, הביאה את חז"ל לאפיין במדויק את השבח: צניעותם של ישראל מתבטאת בבניית אוהליהם, כך שלא יראו זה לתוך אוהלו של זה. להלן נראה כיצד מעשה בלעם נקשר להמשך הסוגיה שבתחילת המסכת, ולפירוש אפשרי נוסף של "מה טובו אוהליך יעקב".

²⁹ ראו לעיל, הערה 14.

³⁰ בכמה כתבי יד מצוטטות בסוגיית הגמרא בתחילת המסכת המילים: 'מחצת העדה מן הצאן'. אפשר שהצאן, הנוטה ללכת בעדרים, מסמל תכונה לאומית. בכמה מקומות במקרא מדומים ישראל לעדר צאן, למשל: ירמיהו פרק יג (פסוקים יז, כ); מיכה ב, יב; תהלים עח, נב.

³¹ במדבר כד, ד.

³² שם כב, כג-לא.

³³ שם כב, מא; כג, יג; כד, ב.

³⁴ שם כג, כא.

³⁵ מדרש אגדה [בובר] במדבר, פרק כד.

ח. ראייה ובית המקדש

הסוגיה בתחילת המסכת עוברת מדיון בעובי הכותל בין חצרות לעובי הכותל בבית המקדש, המפריד בין הקודש לבין קודש הקדשים. מכאן מתפתחת סוגיה שעוסקת בהריסת בית כנסת כדי לבנות אחר, ובהריסת בית המקדש על ידי הורדוס כדי לבנותו מחדש. האם ישנו קשר מהותי בין בית המקדש ובית הכנסת לבין דיני היזק ראייה?
קל להראות שבסוגיית בית הכנסת ובית המקדש נזכר עניין הראייה פעמים רבות. נזכיר את חלקן:

ולא אמרן אלא דלא חזי בה תיוהא, אבל חזי בה תיוהא סתרי ובני, כי הא דרב
אשי חזא בה תיוהא בכנישתא דמתא מחסיא.³⁶

אסור להרוס בית כנסת עד שייבנה בית כנסת חלופי. ברם, איסור זה הוא רק כשלא רואים בבית הכנסת סדק. כשנסדק בית הכנסת מותר, וכך עשה רב אשי, שראה סדק בקיר בית הכנסת. על ביטוי זה חזרת הסוגיה ביחס לבית המקדש. בבא בן בוטא ראה סדק בבית המקדש, ולכן השיא עצה להורדוס לסותרו ולבנותו מחדש.

בהמשך הסוגיה³⁷ מסופר שהורדוס "נתן עיניו באותה תינוקת" שראתה (חזת) שהוא רוצה לשאת אותה לאשה. אח"כ ניקר הורדוס את עיניו של בבא בן בוטא, ובבא בן בוטא השיא עצה להורדוס לבנות את בית המקדש. עצותיו של בבא בן בוטא מנוסחות באופן הקשור לאור: "הוא כיבה אורו של עולם... ילך ויעסוק באורו של עולם..."³⁸, "או לעיניים: "הוא סימא עינו של עולם... ילך ויתעסק בעינו של עולם..."³⁹.

גם מבלי להיכנס לניתוח מפורט של הסוגיה, ברור שהראייה תופסת בה מקום נכבד. האם ישנו קשר בין ריבוי הופעת הראייה בסוגיה לבין היזק ראייה, מלבד נושא הראייה עצמו?

ט. עין רעה – מתלמידיו של בלעם

כדי להבין את סוגיית בית הכנסת ובית המקדש, נסתייע שוב בפרשת בלעם. כפי שנאמר לעיל, פרשת בלעם קשורה קשר אמיץ להיזק ראייה. הדרך שבה אמור היה בלעם להיזק לישראל כללה גם את מבט עינו. ראייה זו היתה תנאי ליכולתו לקלל.
מצאנו במשנה:

כל מי שיש בידו שלשה דברים הללו מתלמידיו של אברהם אבינו, ושלשה דברים אחרים מתלמידיו של בלעם הרשע. עין טובה, ורוח נמוכה, ונפש שפלה – מתלמידיו של אברהם אבינו; עין רעה, ורוח גבוה, ונפש רחבה – מתלמידיו של בלעם הרשע.⁴⁰

עין רעה – מתלמידי בלעם!

³⁶ בבא בתרא ג ע"ב.

³⁷ שם.

³⁸ שם, ד ע"א.

³⁹ שם.

⁴⁰ אבות ה, יט.

מעניין שהמשנה ממשיכה לעסוק בעונשם של תלמידי בלעם, ודורשת פסוק מתהלים:

אבל תלמידיו של בלעם הרשע יורשין גיהנם ויורדין לבאר שחת, שנאמר: 'וְאֵתָּה
אֱלֹהִים תּוֹרִידִים לְבָאֵר שַׁחַת, אֲנָשֵׁי דָמִים וּמְרֻמָּה לֹא יִחְצֹצוּ יְמֵיהֶם, וְאֲנִי אֶבְטַח בְּךָ'
(תהלים נה, כד).⁴¹

תלמידי בלעם לא יחצו ימיהם,⁴² ואילו בניו של אברהם אבינו, כפי שראינו לעיל, חילקו וחצו ביניהם את שללם של תלמידי בלעם. בלעם ותלמידיו, נפשם רחבה והם פורצים את גבולם. עינם הרעה מביטה במקום שבו אינה אמורה להסתכל, ולפיכך הקב"ה מציב להם גבול והם אינם חוצים ימיהם. לעומת זאת, ישראל, שנפשם שפלה, שומרים את גבולם וחוצים במחיצה את חצרותיהם. הקב"ה נתן להם משלל תלמידי בלעם, ואף שלל זה חצו ישראל כדי להדגיש את השוני שבינם לבין תלמידי בלעם.

י. עין טובה של אדם אינה מביטה אל הקודש

מהי 'עין רעה' של בלעם? האם הכוונה רק לכך שרצה להזיק בעינו?
מדברי הגמרא שלהלן, נפתח פתח להבין את סוגייתנו:

דרש רבי אבהו: מאי דכתיב: 'מי מנה עפר יעקב ומספר את רובע ישראל'
(במדבר כג, י). מלמד שהקב"ה יושב וסופר את רביעיותיהם של ישראל, מתי
תבא טיפה שהצדיק נוצר הימנה. ועל דבר זה נסמית עינו של בלעם הרשע, אמר:
מי שהוא טהור וקדוש, ומשרתיו טהורים וקדושים יציץ בדבר זה? מיד נסמית
עינו, דכתיב: 'נאם הגבר שתום העין' (שם כד, ג).⁴³

הגמרא מבארת שהכינוי שבו בלעם מכנה את עצמו: "שְׁתָּם העין", הוא מפני שנסמית עינו.⁴⁴
הגורם לכך היה הניגוד בין מעשה ה' ליכולת הבנתו של בלעם את אותו מעשה. כביכול, הקב"ה
מתבונן ומשגיח בחדר מיטתם של ישראל. בלעם ראה ב'דבר זה' כיעור כיון שהוא אינו מתבונן
בפנימיות הדברים אלא בחיצוניותם, וכך 'דבר זה' – יחסים אינטימיים שבין איש ואשה – נראה
בעיניו כדבר גשמי ומכוער, ואם כן, לא ייתכן ולא ראוי שהקב"ה יציץ בדבר זה. זו אחת
מתכונות 'עין רעה': היא רואה את הרע במה שהיא מסתכלת בו.

לא כך רואה הקב"ה. כבר דרש רבי עקיבא: "איש ואשה, זכו – שכינה ביניהן".⁴⁵ כפי
המתבאר כאן, שכינה ביניהן, בשעה שאיש ואשה מתאחדים ממש.⁴⁶ הקב"ה רואה ב'דבר זה'
חיוב ולא שלילה. דבר גדול הוא ש'תבא טיפה שהצדיק נוצר הימנה'.

נמצאנו למדים של בלעם צדק במה ששיבח את ישראל שאין פתחיהן מכוונים זה כנגד זה, אך
לא מטעמו. בלעם ראה במתרחש בתוך האוהל מעשה של כיעור. הוא שיבח את ישראל על כך
שהם מסתירים את הרע שבבתיהם, ולא הבין את הקב"ה ש'מציץ בדבר זה'. אך האמת היא

⁴¹ שם.

⁴² הגמרא בסנהדרין קו ע"ב למדה מאותו פסוק שבלעם עצמו חי רק שלושים ושלוש או שלושים וארבע שנים.

⁴³ נידה לא ע"א.

⁴⁴ "אל תקרא שְׁתָּום אלא שתום" (מדרש אגדה [בוכר], במדבר כד, ג).

⁴⁵ סוטה יז ע"א.

⁴⁶ השוו לזוהר בראשית, צד ע"א.

שבמקום זה ממש שכינה שורה, והקב"ה הוא שסופר רביעיותיהם של ישראל. על כן יפה עושים ישראל שאין פתחיהן מכוונים: אין להסתכל במקום שבו השכינה שורה! מתחדשת כאן תפיסה שונה של היזק ראייה. חיוב בניית הכותל אינו רק כדי לא לפגוע בפרטיותו של זה שמסתכלים עליו, אלא כדי למנוע מהמסתכל לראות מראה שבקדושה. אין להביט במקום השראת שכינה, במקום הסוד שבין איש לאשתו.

יא. כיסוי וגילוי בבית המקדש

זו הסיבה שגורמת לסוגיה לעבור לדיון בפרוכת, וממנה לבית כנסת ובית המקדש. תפקידה של הפרוכת הוא לכסות, כדי שלא ייראה קודש הקודשים: "וְהִבְדִּילָהּ הַפְּרוֹכֶת לָכֶם בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין קֹדֶשׁ הַקֹּדֶשִׁים".⁴⁷ על מהות הבדלה זו יכולים אנו ללמוד מהאזהרה ללוויים שלא יראו את כלי הקודש בשעה שמכסים אותם לקראת המסע: "וְלֹא יָבֹאוּ לְרִאֲוֹת פְּבַלְעַ אֶת הַקֹּדֶשׁ וְיָמְתוּ".⁴⁸ ופירש על כך רבי אברהם אבן עזרא: "והטעם, כאשר יוסר בְּנִינּוּ, יוסר מסך הפרוכת ונגלה הארון".⁴⁹ ראיית הארון מסוכנת, כפי שמצאנו באנשי בית שמש שנפגעו מכך.⁵⁰ ברם, ישנה סוגיה במסכת יומא שמציגה מתח בין כיסוי לגילוי בבית המקדש:

אמר רב קטינא: בשעה שהיו ישראל עולין לרגל מגללין להם את הפרוכת, ומראין להם את הכרובים שהיו מעורים זה בזה, ואומרים להן: ראו חבתכם לפני המקום כחבת זכר ונקבה.⁵¹

הסוגיה תמהה כיצד הראו לישראל את הכרובים, למרות הפסוק האומר שהרואה את הארון מתחייב בנפשו?
תשובה אחת המופיעה בגמרא היא:

תרגמה רב יהודה: הכנסת כלים לנרתק שלהן.⁵²

כלומר, דווקא הכנסת הכלים לנרתקים עלולה להיות בעייתית,⁵³ ולא ראיית השכינה במקומה בבית המקדש ברגל. לפי מה שראינו עד כאן, הכול תלוי בכוונה. בשעת הרגל, כשהיו ישראל מטוהרים וזכים, זכו לראות פני שכינה. המקום המקודש שממנו יצא הדיבור האלוקי, הוא מקום החיבור בין הקב"ה לישראל. החיבור הומחש באמצעות הכרובים שמעורים זה בזה בדומה לאיש ואשה. לפי מה שהראינו כאן, אין זה רק דימוי. בחיבור שבין איש ואשה יכולה לשרות שכינה. בכל בית בישראל יכולה להיות קדושה כעין בית המקדש.

⁴⁷ שמות כו, לג.

⁴⁸ במדבר ד, כ.

⁴⁹ פירוש ראב"ע שם.

⁵⁰ שמואל א' ו, יט, וראו פירוש רשב"ם, במדבר ד, כ. וראו עוד להלן, הערה 70.

⁵¹ יומא נד ע"א.

⁵² שם. זוהי גרסת כת"י ניו יורק (JTS1623), והשוו לגרסת כת"י לונדון (BL H5508) ועוד. וזה שלא כגרסת הדפוס, שבה דברי רב יהודה מהווים חלק מהקושייה.

⁵³ השוו לדברי רבי עובדיה ספורנו: "ולא יבאו לראות – באופן זה לא יבאו לראות כשהכהן מכסה את כלי הקדש כדי להקדים איש את חברו, ולא ינהגו קלות ראש באופן שיתחייבו מיתה" (פירוש ספורנו, במדבר ד, כ).

יב. בין טיטוס לבלעם

גילוי פנים קודש הקודשים, כשרואים אותו ב'עין טובה', הוא שיאה של ההתגלות בזמן הרגלים. התורה מביאה שלוש פעמים את הציווי להיראות לפני ה' בשלושת הרגלים.⁵⁴ על פי דרכם, חז"ל דרשו שסומא פטור ממצות הראיה:

יוחנן בן דהבאי אומר משום רבי יהודה: סומא באחת מעיניו פטור מן הראייה,⁵⁵ שנאמר: 'רְאֵה' (שמות כג, יז) 'רְאֵה'. כדרך שבא לראות כך בא לראות; מה לראות בשתי עיניו, אף לראות בשתי עיניו.⁵⁶

מדברי הגמרא ברור שהקב"ה רואה אותנו כשאנו באים לפניו, שהרי זו משמעות הציווי יראה, כלומר הקב"ה רואה את האדם שבא להיראות לפניו, ומחדשים חז"ל שהאדם אף הוא רואה בשעת עלייתו לרגל! רבי יוחנן בן דהבאי ראה בראיה ובעיוורון הפיזיים סמל לתופעה רוחנית:

אמר רבי יוחנן בן דהבאי, ארבעה דברים סחו לי מלאכי השרת: ... סומין מפני מה הויין, מפני שמסתכלים באותו מקום.⁵⁷

כדי לבוא אל הקודש צריך להיות בעל הסתכלות טהורה. גילוי הקודש בזמן אחר, ועל ידי מי שעינו רעה, הוא חורבן הבית. בזמן החורבן, נטל טיטוס את הפרוכת, ועבר עליה עבירה.⁵⁸ כלומר, על מה שהיה אמור להסתיר, לבטא את הקדושה שמאחוריו, טיטוס עשה מעשה של טומאה. בזה המשיך טיטוס את תמיהת אומות העולם, שבאו ומצאו את הכרובים מעורים זה בזה, ואמרו: "ישראל הללו, שברכתך ברכה וקללתך קללה, יעסקו בדברים הללו?!"⁵⁹ בניסוח זה של הגמרא ישנם שני רמזים למעשה בלעם. הראשון: הגדרת ישראל כמי ש'ברכתך ברכה וקללתך קללה'. לשון זו לקוחה מבלעם שנאמר בו: "כִּי יַדְעֵתִי אֶת אֲשֶׁר תִּבְרָךְ מִבְּרַךְ וְאֲשֶׁר תֵּאָר וְיִאָר".⁶⁰ הרמז השני הוא בלשון התמיהה, שדומה לזו ששמו בפיו של בלעם: "יעסקו בדברים הללו" (לעיל). הגויים תמהים על מה שבעינם הרעה נראה טמא ופרוץ, בעוד שבישראל הוא חלק מהקדושה. חז"ל יצרו השוואה בין טיטוס לבלעם. כל אחד מהם פרץ גדרם של ישראל. שניהם לא הבינו את הקשר ההדוק בין הקב"ה לישראל, שמתבטא גם בהשראת

⁵⁴ שמות כג, יז; שם לד, כג; דברים טז, טז. ניתן אף בעניין זה למצוא רמז לניגוד שבין בלעם לעם ישראל. עם ישראל מצווה להיראות לפני ה' (ולראות) בשלושת הרגלים, וציווי זה מופיע בתורה שלוש פעמים. לעומת זאת, בלעם – שלא ראה את מלאך ה' שעומד כנגדו עם חרב שלופה, ועקב כך היכה את אתונו שלוש פעמים – קיבל את נזיפתו מפיה בלשון זו: "מֶה עֲשִׂיתִי לָךְ כִּי הִפִּיתִנִי זֶה שָׁלַשׁ רַגְלִים" (במדבר כב, כח), ביטוי החוזר שוב פעמיים בדברי המלאך אליו (שם, לב-לג). מעניין הדבר, שהמילה רַגְלִים מופיעה בכל המקרא רק ארבע פעמים, פעם אחת בציווי על חגיגת הרגלים: "שָׁלַשׁ רַגְלִים תִּחַג לִי בַשָּׁנָה" (שמות כג, יד), ושלוש פעמים בפרשת בלעם עם אתונו. ייתכן שניגוד זה רמוז כבר במדרש, האומר שהאתון "רמזה לו, אתה מבקש לעקור אומה החוגגת שלש רגלים בשנה" (תנחומא [בוכר], בלק, סימן יג).

⁵⁵ לשם הדיוק, יש לציין שחכמים אינם מודים לרבי יהודה, וסוברים שסומא באחת מעיניו חייב בראיה, ורק סומא בשתי עיניו פטור.

⁵⁶ חגיגה ב ע"א.

⁵⁷ נדרים כ ע"א. כלומר, מסתכלים במקום הערווה בשעת תשמיש, ובכך הופכים את הדבר להנאה אישית שלהם, במקום שהדבר יהיה חיבור נפשי עמוק בין איש לאשתו. לדיוו של רבי יוחנן בן דהבאי, הפגם הרוחני של ההורים משפיע על איכות הראיה של הוולד. יש לציין, שחכמים חולקים על רבי יוחנן בן דהבאי.

⁵⁸ גיטין נו ע"ב.

⁵⁹ יומא נד ע"ב.

⁶⁰ במדבר כב, ו. וזה שלא כאברהם אבינו שכתוב בו: "וַאֲבִרְכָה מְבָרְכֶיךָ וּמְקַלְלֶיךָ אָאֵר" (בראשית יב, ג), ולא מצאנו בו שיקללתו קללה, אלא שמי שמקלל אותו יקולל.

שכינה בביתו של אדם. הבית מאפשר לקודש להיות נסתר, ולהתגלות רק ב'עין טובה' ובזמן הראוי. כאשר ישנה 'עין רעה' שמסירה את המחיצות, הרי זה חורבן הבית. טיטוס החריב את בית המקדש, ואילו בלעם – ניסה ולא הצליח, לא עלה בידו "להביט און ביעקב".⁶¹ בלשון חז"ל: אמר רבי אבא בר כהנא: כולם חזרו לקללה, חוץ מבתי כנסיות ומבתי מדרשות. שנאמר: 'ויהפך ה' אלהיך לך את הקללה לברכה כי אהבך ה' אלהיך' (דברים כג, ו), 'קללה', ולא 'קללות'.⁶² כלומר, כל ברכותיו של בלעם התקיימו להפך, כקללות. ברכה אחת ויחידה התקיימה כפשוטה, והיא: "מה טובו אוהליך יעקב", במובן של בתי כנסיות ובתי מדרשות שמתקיימים בישראל.⁶³ מחיצה אחת לא נפרצה על ידי בלעם: מחיצת הקדושה של בית הכנסת ובית המדרש. זוהי ה'מחיצה' שנבנית בסוגיה שבראש המסכת.

יב. בניין בית המקדש ובית הכנסת

סוגייתנו אומרת, שאל לו לאדם להרוס בית כנסת עד שיבנה בית כנסת אחר, אלא אם כן ראה בו 'תיוהא', סדק.⁶⁴ הסדק הוא סימן לכך שהבניין רעוע ועומד ליפול.⁶⁵ אך אפשר שיש בו עניין נוסף: הסדק מאפשר להציף פנימה, וכך בטלה צניעות הבית. כך הוא גם בבית המקדש. כשיש סדק בבית המקדש צריך לבנותו מחדש, כי הסתכלות לא טהורה לתוכו מחללת את המפגש האינטימי שבין ישראל לאביהם שבשמים. בתחילת הסוגיה על בניית בית המקדש, הגמרא מסבירה שמסיבה זו בבא בן בוטא נתן עצה להורדוס לבנות את בית המקדש ע"י הריסתו, למרות שלא התקיים התנאי שאסור להרוס עד שייבנה בניין חלופי. בבא בן בוטא ראה סדק בבית המקדש. הסדק מתחיל בבית המלך, שהרג את צאצאי בית חשמונאי ואת החכמים. הוא נתן עיניו באותה תינוקת, שריד לבית חשמונאי. חורבן בית חשמונאי מוצג דרך העבירה: לאחר שאותה תינוקת התאבדה, הורדוס בא על גופתה.

ישנה התאמה בין השכינה בבית המלך לבין השכינה בבית המקדש. הורדוס היה צריך לעבור תהליך של תשובה, חרטה על מעשיו, כדי שיוכל לסתום את הסדק ולבנות את בית המקדש מחדש. הורדוס התחרט על שהרג את החכמים. הקשר שלו עם אחד החכמים - בבא בן בוטא הוא הבסיס לבניין. הסוגיה מספרת שהורדוס רצה לצפות את בית המקדש בזהב, אך חכמים לא הניחוהו לעשות זאת בטענה שכך יפה יותר, כי כך הקירות נראים כגלי הים. הזהב יפה בעיני אדם. יפי כותלי בית המקדש נובע מכך שהם מזכירים את העיקר: את השכינה שבתוכו, וזוהי המשמעות של גלי הים:

תניא, היה רבי מאיר אומר: מה נשתנה תכלת מכל מיני צבעונין? מפני שהתכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע לכסא הכבוד.⁶⁶

חכמים הסתפקו ברמז לים, המזכיר את מה שבפנים. אף הורדוס שבנה בית ללא סדקים, השלים עם כך שתוך בית המקדש נסתר מעיניו, ורק רצה לייפותו כלפי חוץ. כדרך שמצאנו בבית

⁶¹ במדבר כג, כא.

⁶² סנהדרין קה ע"ב.

⁶³ שם.

⁶⁴ בבא בתרא ג ע"ב.

⁶⁵ רש"י שם, ד"ה אלא דלא חזו ביה תיוהא.

⁶⁶ מנחות מג ע"ב.

המקדש ובבית המלך, כך הוא גם בביתו של כל אדם. בשעה שאין בית המקדש בנוי, ישנו חסרון בהשראת שכינה בבית הפרטי. כשבית המקדש בנוי, כל בית הראוי לכך יכול לשאוב ממנו קדושה. בהעדר בית מקדש, ממלא את מקומו בית הכנסת שהוא מקדש מעט. זו אחת הסיבות למה שמסופר בסוגייתנו, שרב אשי קבע את מיטתו בבית כנסת שנהרס, עד לבנייתו. כשתחזור שכינה כביכול למקומה, היא תשרה גם בבית הפרטי. רק כשהושלמה בניית בית הכנסת חזר רב אשי לביתו.⁶⁷

יג. סיכום: המזיק – ניזק בעצמו

הקושי בהבנת המושג היזק ראייה, שבו פתחנו, נובע מהשוואתו לנזקים אחרים. המושג 'נזק' נראה לא מתאים לתאר ראייה. קשה להסביר את חיוב בנית הכותל מכוחם של דיני נזיקין. ציינו שהראשונים השתמשו בפסוקי התורה המשמשים מקור לדין היזק ראייה כדי להסביר את ייחודו של דין זה. העמקה ברמיזה המופיעה בתחילת המסכת וחיבורה לאגדתות שם, סוללת את הדרך להבנה חדשה במהות היזק ראייה.

באופן מפתיע, מובאת בתחילת המסכת, לאחר סוגיית היזק ראייה, סוגיה בענייני בית כנסת ובית המקדש. כפי שראינו, בסוגיית בית הכנסת ובית המקדש מצויים פרטים רבים שקשורים לראיה. אין זה מפתיע אפוא, למצוא גם בסוף הפרק השלישי של בבא בתרא, לאחר הסוגיה העוסקת בהיזק ראייה בין בתים, דיני זיכרון לחורבן בית המקדש. שתי הסוגיות העוסקות בדיני היזק ראייה – המהוות את הפתיחה והסיום של הלכות שכנים – עוסקות גם בענייני בית המקדש.⁶⁸

הסוגיה בראש המסכת הוסיפה על היזק ראייה את ההימנעות מהבטת אל הקודש. הסוגיה המסיימת את סוגיות היזק ראייה, דנה בהשפעת מצב החורבן על הבית הפרטי. מופיעה שם דעה, שמן הראוי היה לגזור לאחר החורבן שלא לשאת אשה ולהוליד בנים. יסודה של דעה זו במה שראינו: העדר שכינה במקדש קשור למתרחש בביתו של כל אדם. השראת השכינה שבכל בית נפגעת.

אלא שההשוואה בין היזק ראייה בבית ובחצר פרטיים לבין הראיה בבית המקדש נראית בעייתית. בבית הפרטי נראה שהמסתכל על חצר חברו או ביתו הוא המזיק. במקדש כיוון הנזק הפוך מזה שבבית: המתבונן אל הקודש הוא שעשוי להיפגע, בבחינת: "כִּי לֹא יִרְאֶנִי הָאָדָם וְחָי".⁶⁹ השמירה על המקדש נועדה בעיקר להגן על הבאים מבחוץ שלא יינזקו.⁷⁰ ראינו שבפרק השלישי למדה הגמרא את דין היזק ראייה מבלעם, ורמזה לכך גם בפרק הראשון. מעניין שמצאנו אצל בלעם תופעה דומה: אף הוא רצה להזיק בעיניו, ונמצא ניזוק! כפי שראינו, הסתכלות אל הקודש מסכנת את הראיה, ולפעמים היא עלולה לסכן את חיי המסתכל.

אפשר אם כן, שהיזק ראייה אינו רק נזק לזה שמסתכלים עליו, אלא נזק למסתכל עצמו: כביכול אין הוא מודה בכך שיש מקום עלום ונסתר בתוך הבית, ששכינה שורה בו ואין ראוי

⁶⁷ ואפשר שאף רב אשי בימיו, הוא ה'מלך' ששכינה אמורה לשרות בביתו.

⁶⁸ לשלמות העניין ראוי להזכיר כאן את הסוגיה בפרק שישי בבבא בתרא (צח ע"ב - צט ע"א), המשווה בין ביתו של אדם ובין בית המקדש, ועוסקת בהרחבה בעניין הכרובים, עיינו שם.

⁶⁹ שמות לג, כ.

⁷⁰ ראו: במדבר ד, כ; שם יז, כז; שם יח, ז. וראו לעיל, על יד הערה 50.

לאדם אחר להסתכל בו. הסתכלות ב'עין רעה' כזו, מגלה את רעתו של המסתכל. פריצת 'גדרן של ישראל' אינה רק פריצת גדר של משהו אחר. היא פוגעת בראש וראשונה בפורץ עצמו, במי שאנו רגילים לקרוא לו 'מזיק' בהיזק ראייה, שבמובן זה הופך בעצמו לניזוק. ה'איסורא' שמצאנו בהיזק ראייה, משנה את הגדרתו היסודית. אנו מחייבים בעלי חצרות סמוכות זו לזו לבנות כותל ביניהן, לא רק כדי שלא יצמצמו את אפשרויות השימוש בחצר חבריהם, אלא גם כדי שלא ייזקו בעצמם, כאשר יציצו במקום שבו אין ראוי לאדם להציץ. ה'עין הטובה' של תלמידי אברהם אבינו עליו השלום, רואה את הקדושה בכל אדם. במקומות האינטימיים של החיים השכינה שורה, ואין להביט באור שמש זה.

